

ШИМКІВ Світлана Анатоліївна
канд. екон. наук, асист.,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
e-mail: sh.ss.aa@mail.ru

ШИМКІВ Светлана Анатольевна
канд. экон. наук, ассист.,
Киевский национальный университет
имени Тараса Шевченко
e-mail: sh.ss.aa@mail.ru

SHYMKIV Svitlana
Assistant Professor,
Taras Shevchenko National University of Kyiv
e-mail: sh.ss.aa@mail.ru

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ СТРАХУВАННЯ ВІД НЕЩАСНИХ ВИПАДКІВ: ПЕРСПЕКТИВИ АДАПТАЦІЇ В УКРАЇНІ

ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ ОРГАНИЗАЦИИ СТРАХОВАНИЯ ОТ НЕСЧАСТНЫХ СЛУЧАЕВ: ПЕРСПЕКТИВЫ АДАПТАЦИИ В УКРАИНЕ

FOREIGN EXPERIENCE OF ACCIDENT INSURANCE: PROSPECTS FOR UKRAINE

Анотація. У статті узагальнено зарубіжний досвід щодо систем організації та надання страхових послуг у сфері страхування від нещасних випадків та запропоновано основні напрями удосконалення такого страхування в Україні.

Ключові слова: державне страхування, приватне страхування, страхування від нещасних випадків, державно-приватне партнерство.

Аннотация. В статье обобщен зарубежный опыт систем организации и предоставления страховых услуг в сфере страхования от несчастных случаев и предложены основные направления совершенствования такого страхования в Украине.

Ключевые слова: государственное страхование, личное страхование, страхование от несчастных случаев, государственно-частное партнерство.

Abstract. The paper summarizes the international experience on systems of organization and insurance services in the field of insurance against accidents. The results show perspective directions of improvement Accident Insurance in Ukraine.

Keywords: public insurance, private insurance, accident insurance, public-private partnership.

Постановка проблеми

В сучасних умовах широкомасштабної міжнародної інтеграції України в світовий європейський простір необхідним при формуванні системи соціального захисту в області організації страхування від нещасних випадків є досвід розвинутих країн. Так, напрацьовані країнами національні підходи до управління системою страхування від нещасних випадків свідчать про різний ступінь участі держави, найманих працівників, роботодавців і недержавних страхових структур (приватних страховиків) у забезпеченні соціальним захистом своїх громадян. З цих позицій, на наш погляд, заслуговує уваги практика організації страхування від нещасних випадків в провідних країнах світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Значний внесок у розробку теоретичних і практичних аспектів страхування від нещасних випадків внесли вітчизняні вчені: Базилевич В.Д., Базилевич К.С., Внукова Н.М., Гаманкова О.О. [10], Залетов О. М., Осадець С.С., Пікус Р.В., Приказюк Н.В. [2], Слюсаренко К. С., Юрій С.І. та інші, а також зарубіжні фахівці: Аверіна А.Н., Балабанова В.С., Волгіна Н.А., Збишка Б.Г. [3], Юлдашев Р.Т. та ін. Проте існує потреба у подальшому дослідженні послуг у сфері страхування від нещасних, так як значні обсяги матеріалів у даній області та існуючий організаційний порядок потребують переосмислення і значного доопрацювання.

Мета та завдання статті

Метою даної роботи є дослідження організації страхування від нещасних випадків провідними державами світу, їх особливостей та теоретичне і методологічне обґрунтування використання позитивного зарубіжного досвіду надання послуг у сфері страхування від нещасних випадків у сучасних економічних умовах України.

Виклад основного матеріалу

Системи страхування в усьому світі практикують різні підходи до забезпечення, охоплення соціальним захистом громадян

від соціальних ризиків. Деякі країни, забезпечують компенсацію, лікування і реабілітацію жертв, що постраждали внаслідок нещасних випадків на виробництві, в той час як інші країни також вкладають свої зусилля у профілактику нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань. Успіх і ефективність цих напрямів системи страхування від нещасних випадків часто буває важко виміряти. Різні ефекти поточних демографічних проблем можуть вплинути на послуги у сфері страхування від нещасних випадків. Багато країн в даний час стикаються із проблемою старіння робочої сили, яка кидає виклик сучасним системам страхування від нещасних випадків і способам їх запобігання, реабілітації постраждалих працівників та надання загальних страхових виплат. Тому розвиток систем страхування від нещасних випадків може служити керівництвом для країн, які знаходяться у процесі реформ, які бажають розвинути страхування від нещасних випадків.

Вивчаючи досвід провідних країн світу щодо організаційних аспектів проведення страхування від нещасних випадків, що конкретизують умови його здійснення вказує, на те що у світі, страхування від нещасних може здійснюватися в рамках як державної системи соціального страхування від нещасних випадків, за якою відповідальність за управління даним видом страхування несе уповноважений державний орган; системи участі приватних страхових компаній (державно- приватна система страхування), при якій роботодавці купують «страхові пакети» у приватних страхових компаній; приватної системи страхування, заснованої на відповідальності роботодавця, при якій роботодавці відшкодовують безпосередньо постраждалим особам та їх сім'ям шкоду, заподіяну в результаті нещасного випадку [1].

Страхові схеми компенсації наслідків нещасних випадків і захворювань фінансуються за рахунок внесків роботодавців, а також індивідуальних підприємців, якщо вони є застрахованими. У деяких країнах держава також бере участь у фінансуванні. У країнах з приватним страхуванням це страхування повністю

фінансується за рахунок роботодавців. У деяких країнах, наприклад, у США система соціального страхування працівників доповнюється обов'язковим страхуванням відповідальності роботодавця за шкоду, заподіяну працівникам у процесі роботи [2]. В таблиці 1 представлено відношення участі держави і приватних страховиків в забезпеченні страхового захисту від соціальних ризиків в окремих розвинених країнах.

У Німеччині функціонує, на наш погляд, відмінно організована державна система страхування від нещасних випадків, створена на базі промислових професійних товариств, а також (як би на додаток до неї) недержавних (приватних) страхових компаній.

Державна система професійного страхування включає промислові професійні товариства, управління якими здійснюються соціальними партнерами представниками об'єднань роботодавців та представниками об'єднань профспілок, що виражають волю робітників. Товариства спеціалізуються по галузям виробництва. Кожне з товариств забезпечує реалізацію комплексу завдань щодо попередження страхових випадків, реабілітації постраждалих з поверненням до трудової діяльності та забезпечення індивідуальної компенсації за заподіяний збиток здоров'ю. У структурі системи товариств функціонує цілий ряд спеціалізованих організацій [3].

Існує обов'язок кожного підприємця піклуватися про безпеку і здоров'я своїх працівників на робочому місці. Таким чином, підприємці за допомогою товариств отримують у своє розпорядження сучасну й ефективну систему страхування від нещасних випадків. У разі заподіяння шкоди здоров'ю працівника, товариства беруть на себе відповідальність за підприємця. Тобто страхування від нещасних випадків організовано також через відповідальність роботодавця за шкоду, завдану працівникам внаслідок нещасних випадків.

Таблиця 1. Форми участі державного (публічного) і приватного (комерційного) страхування від нещасних випадків в окремих провідних країнах

№	Країна	Форма здійснення страхування від нещасних випадків
1	Німеччина	Поєднання публічного (охоплення страховим захистом зайнятих осіб, студентів, вчених) та приватного (обов'язкового) страхування від нещасних випадків
2	Великобританія	Публічна (для працюючого населення через державне соціальне страхування)
3	США	Приватна (для працюючого населення, компенсації працівникам)
4	Швеція	Поєднання публічної (для деяких категорій працюючого населення) та приватної (для працюючого населення)
5	Бельгія	Поєднання публічного (страхування від професійних захворювань) та приватного (для працюючого населення страхування від нещасних випадків)
6	Фінляндія	Приватна (для працюючого населення, компенсації працівникам)

Джерело: складено автором на основі [1]

У Великобританії внесок на страхування від нещасних випадків на виробництві є частиною платежу в систему Національного страхування (National Insurance). Структура фінансування системи соціального захисту у Великобританії визначається поділом цієї системи на охорону здоров'я і соціальне страхування, яке фінансується за рахунок страхових внесків найманих працівників і роботодавців. Повністю за рахунок загальних податків фінансується страхування від нещасних випадків на виробництві, а також допомога сім'ям [4]. Таким чином, характерною особливістю британської державної системи соціального захисту є те, що вона не передбачає існування окремих страхових внесків, призначених для підтримки конкретних страхових програм. Усі витрати на фінансування цих програм покриваються за рахунок єдиного соціального внеску, надходження від якого спрямовуються на потреби певної галузі соціального страхування [5].

У всіх континентальних європейських соціальних системах визначається, що у випадку коли травма є результатом нещасного

випадку, що стався на робочому місці і в робочий час, то постраждала особа має право на отримання відповідної допомоги. Проте в деяких країнах, наприклад, у Великобританії необережна поведінка потерпілого може призвести до зменшення розміру допомоги.

У Сполучених Штатах Америки (США) діє інший принцип: «Допомога має бути виплачено потерпілому, незалежно від факту наявності або відсутності його власної провини». Дане правило робить відповідальність роботодавця необмеженою [6]. Оскільки має на увазі, що «роботодавець, незалежно від вини працівника, у кожному разі несе відповідальність за виплату допомоги встановленого розміру, але при цьому він звільняється від будь-яких судових переслідувань за халатність» [6]. Система соціального страхування США фінансується за рахунок обов'язкових та добровільних страхових внесків та федерального бюджету. Держава відповідає за підтримання мінімального рівня допомоги, а також за її широку доступність. Державне соціальне страхування забезпечує майже все населення пенсіями по старості, інвалідності (пов'язаних з виробничим травматизмом), у разі смерті годувальника, а також надає медичну допомогу літнім людям та інвалідам.

Для встановлення типу і розміру допомоги, відповідного до конкретних умов погіршення здоров'я внаслідок виробничої травми або захворювання, необхідно оцінити тривалість і ступінь втрати працездатності. Зауважимо, що сувора формалізація встановлення ступеня втрати працездатності застосовується у ряді країн, в тому числі у США та Великобританії. У багатьох країнах, вирішальне значення має суб'єктивна думка лікаря-експерта [7].

У Швеції, наприклад, діє розгалужена система страхування трудящих, що включає 4 основні напрямки:

- індивідуальне (приватне) страхування;
- групове страхування (спортсмени та інші категорії з переважанням колективного характеру праці);
- страхування за допомогою колективних договорів;
- обов'язкове соціальне страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань.

Відмінності адміністративних витрат за вказаними видами страхування обумовлені комплексом витрат по їх здійсненню. Обов'язкове соціальне страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань здійснює Національна рада соціального страхування Швеції [4].

Суб'єктам даного виду соціального страхування (від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань) є все зайняте населення Швеції, тобто працівники; роботодавці, самозайняті, учні системи середньої та вищої професії.

Шведську модель багато критикують за так звану «пасивізацію населення», тобто пасивне ставлення до праці частини громадян через високий рівень державного соціального захисту [8]. Крім того, в систему цього виду страхування входить також і додаткове страхування на основі колективних договорів. У Швеції розвинений профспілковий рух, дуже поширена договірна система регулювання соціально-трудових відносин. Крім того, у Швеції функціонують недержавні страхові компанії.

У Бельгії система страхування розділена на дві підсистеми: страхування від нещасних випадків, очолювана відповідним державним фондом і страхування від професійних захворювань. Страхування від нещасних випадків здійснюється в основному 19 приватними компаніями, об'єднаними в Союз приватних страхових компаній. Союз був створений з метою встановлення страхових тарифів. Існує близько 900 видів економічної діяльності (відповідно до європейської кодифікації) і приблизно стільки ж тарифів [10]. Підприємству представляється базова величина тарифу для даного виду економічної діяльності та з урахуванням стану безпеки та гігієни праці встановлюється індивідуальний страховий тариф. При встановленні індивідуального тарифу враховується динаміка травматизму та ступінь його тяжкості. Страхові компанії вивчають стан безпеки і гігієни праці на підприємстві і можуть запропонувати здійснити попереджувальні заходи, яким приділяється велика увага. Страхування від професійних захворювань здійснюється державним фондом.

У Фінляндії страхування від нещасних випадків здійснюють 16 недержавних компаній, діяльність яких координує Федерація

організацій страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань, яка співпрацює з профспілками, роботодавцями, Міністерством соціального забезпечення та охорони здоров'я. Контроль цієї сфери діяльності здійснює Парламент. Держава гарантує соціальний захист постраждалим на виробництві навіть у разі банкрутства будь-якої з 16 компаній, приймаючи їх зобов'язання (прецеденту відзначено не було). Федерація володіє правом вилучення ліцензії у страхової компанії, яка порушує законодавство.

У розвинених країнах останніми роками з метою стримування витрат на виплату соціальних допомог, уряди звужують цільові сегменти громадян-отримувачів виплат на користь бідних верств населення (лише нужденні люди з низькими доходами та малими заощадженнями мають право отримувати державну допомогу) [10]. Перерозподільний ефект соціального страхування при цьому посилюється. Вважається, що більш заможні верстви населення зобов'язані по-перше, субсидувати громадян, що перебувають в гіршому матеріальному становищі; по-друге, забезпечувати свій власний страховий захист від соціальних ризиків лише через приватний сектор страхування. Проте існують думки, що підтримка тими верствами населення, доходи яких перерозподіляються на користь інших, при надмірних елементах перерозподілу може стати неприйнятною. У зв'язку із цим, уряди певних країн приймають альтернативні рішення про доповнення до програм соціального страхування приватним обов'язковим страхуванням [11]. В табл. 1 показано, в яких країнах приватне страхування соціальних ризиків проводиться в обов'язковій формі (наприклад, це є характерним для Німеччини, де існує обов'язкове приватне страхування від нещасних випадків).

Сьогодні в умовах обмежених інвестиційних можливостей з боку держави все більше країн звертаються до приватного сектору в пошуку можливостей передачі надання деяких суспільних послуг під їх відповідальність.

Так, останнім часом поширюється схема участі приватних страхових компаній (державно-приватне страхування), адже приватні страховики все активніше беруть участь у страхуванні від нещасних випадків. При цьому, незважаючи на те, що все більше функцій, властивих державному страхуванню від нещасних випадків, передається приватним страховикам, держава зберігає за собою основні функції забезпечення необхідної нормативно-правової бази та нагляду за діяльністю страхових компаній.

Висновки

Отже, у економічно розвинених країнах найбільш широко поширена державно-приватна система страхування. Адміністративні органи також приймають участь у проведенні періодичних оцінок страхових відшкодувань з метою аналізу фінансової життєздатності страховиків в більш довгостроковій перспективі. При проведенні такого аналізу розглядаються різні фінансові аспекти, наприклад, фінансова стабільність і процес встановлення страхових тарифів. Досвід реалізації концепції державно-приватного партнерства провідних європейських країн, свідчить про його використання у якості дієвого інструменту економічного і соціального розвитку на основі ефективної взаємодії державного і приватного секторів. Так найбільш перспективною, з точки зору надання всієї повноти страхового захисту працівників для України, представляється позитивний досвід розвинених країн щодо впровадження проектів державно-приватного партнерства при страхуванні від нещасних випадків.

Список літератури

1. Keeping healthy in emerging markets: insurance can help. (2015) Swiss Re. Sigma. No1 (2015) available at: http://media.swissre.com/documents/sigma1_2015_en.pdf
2. Приказюк Н.В. Соціальне страхування в Україні: проблеми та перспективи розвитку / Н.В. Приказюк, С.А. Шимків // Економіка&Держава. – №6. – 2013. – с.57-61.
3. Збышко Б.Г. Опыт Германии нам близок. Социальное государство. Проблемы, тенденции, перспективы // Материалы Международной научно-практической конференции организованной совместно с Академией труда и социальных отношений (Россия) и Фондом им. Розы Люксембург (ФРГ). – М.: Академия труда и социальных отношений, 2004. - С.94 - 98.

4. Digital distribution in insurance: a quiet revolution (2014). Swiss Re. Sigma. No 2 (2014) available at: http://media.swissre.com/documents/sigma2_2014_en.pdf

5. Третяков О. В. Курс лекцій з дисципліни «Розслідування, облік і аналіз нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві» (для студентів 4 курсу денної форми навчання за напрямом підготовки 6.170202 – Охорона праці) / О. В. Третяков, С. В. Нестеренко; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ, 2015. – 426 с.

6. Annual Report of the Trustee of the Federal Old-Age and Survivors and Disability Insurance Trust Funds (2006), available at: <http://www.ssa.gov/OACT/TR/TR06/index.html>

7. Ann Clayton. (2003/2004) Workers' Compensation: A Background for Social Security Professionals/ Social Security Bulletin, Vol. 65 No. 4, available at: <http://www.socialsecurity.gov>

8. Ярова Л.В. Французький та британський досвід систем соціального страхування / Л.В. Ярова // Наукові праці. Політологія. - Випуск 163. Том 175. – 2011. – С. 118-121.

9. Assessing disability: An international comparison of workers' compensation systems (2015). Munich Re, available at: <http://www.munichre.com>

10. Гаманкова О.А. Сравнительный анализ состояния российского и украинского страховых рынков / О.А. Гаманкова, О.Л. Домнина, Н.В. Комарова, Г.В. Чернова // Страховое дело, 2014, №7. - С.17-34.

11. Грищенко С.Л. Підготовка та реалізація проектів публічно-приватного партнерства: Практичний посібник для органів місцевої влади та бізнесу / С.Л. Грищенко. – К.: 2011. – С. 32. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/816/?refresh>

References:

1. Keeping healthy in emerging markets: insurance can help. (2015) Swiss Re. Sigma. No.1 (2015) available at: http://media.swissre.com/documents/sigma1_2015_en.pdf
2. Prykaziuk N.V. Sotsialne strakhuvannia v Ukraini: problemy ta perspektivy rozvytku / N.V. Prykaziuk, S.A. Shymkiv // Ekonomika&Derzhava. – №6. – 2013. – s.57-61.
3. Zbyshko B.G. Opyit Germanii nam blizok. Sotsialnoe gosudarstvo. Problemyi, tendentsii, perspektivy // Materialy Mezhdunarodnoy nauchno-prakticheskoy konferentsii organizovannoy sovместno s Akademiei truda i sotsialnyih otnosheniy (Rossiya) i Fondom im. Rozyi Lyuksemburg (FRG). – M.: Akademiya truda i sotsialnyih otnosheniy, 2004. - S.94 - 98.4. Digital distribution in insurance: a quiet revolution (2014). Swiss Re. Sigma. No 2 (2014) available at: http://media.swissre.com/documents/sigma2_2014_en.pdf
5. Tretiakov O. V. Kurs lektzii z dystsipliny «Rozsliduvannia, oblik i analiz neshchasnykh vypadkiv, profesiynykh zakhvoriuvan ta avarii na vyrobnytstvi» (dlia studentiv 4 kursu dennoi formy navchannia za napriamom pidhotovky 6.170202 – Okhorona pratsi) / O. V. Tretiakov, S. V. Nesterenko; Kharkiv. nats. un-t misk. hosp-va im. O. M. Beketova. – Kharkiv : KhNUMH, 2015. – 426 s.
6. Annual Report of the Trustee of the Federal Old-Age and Survivors and Disability Insurance Trust Funds (2006), available at: <http://www.ssa.gov/OACT/TR/TR06/index.html>
7. Ann Clayton. (2003/2004) Workers Compensation: A Background for Social Security Professionals/ Social Security Bulletin, Vol. 65 No. 4, available at: <http://www.socialsecurity.gov>
8. Iarova L.V. Frantsuzkyi ta brytanskyi dosvid system sotsialnoho strakhuvannia / L.V. Yarova // Naukovi pratsi. Politolohiia. - Vypusk 163. Tom 175. – 2011. – S. 118-121.
9. Assessing disability: An international comparison of workers compensation systems (2015). Munich Re, available at: <http://www.munichre.com>
10. Hamankova O.A. Sravnitelnyi analiz sostoiانيا roccyiskoho y ukraynskoho strakhovykh ryнков / O.A. Hamankova, O.L. Domnyna, N.V. Komarova, H.V. Chernova // Strakhovoe delo, 2014, №7. - S.17-34.
11. Gamankova O.A. Sravnitelnyi analiz sostoyaniya roccyiskoho y ukraynskoho strahovykh ryнков / O.A. Gamankova, O.L. Domnina, N.V. Komarova, G.V. Chernova // Strahovoe delo, 2014, No.7. - S.17-34.